

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

Mirzo Ulug‘bek nomidagi
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

**AXBOROT
TEKNOLOGIYALARI**

(I–qism. Microsoft Windows muhitida ishlash bo‘yicha qo‘llanma)

Toshkent – 2005

Tuzuvchi “Tarmoq texnologiyalari” kafedrası o‘qituvchisi **T.A. Maxarov**

Muharrir: **Yu. Sobirxoniva**

Qo‘llanmadagi materiallar zamonaviy, milliy, chet el adabiyotlari va Internet saytlaridan foydalanib ishlab chiqilgan. Qo‘llanma Windows muhitida ishlashda talabalarga yaqindan yordam beradi.

Qo‘llanma barcha yo‘nalishlar bo‘yicha bakalavr toifasidagi talabalar uchun tavsiya etilgan.

1.Windows bilan ishlash asoslari

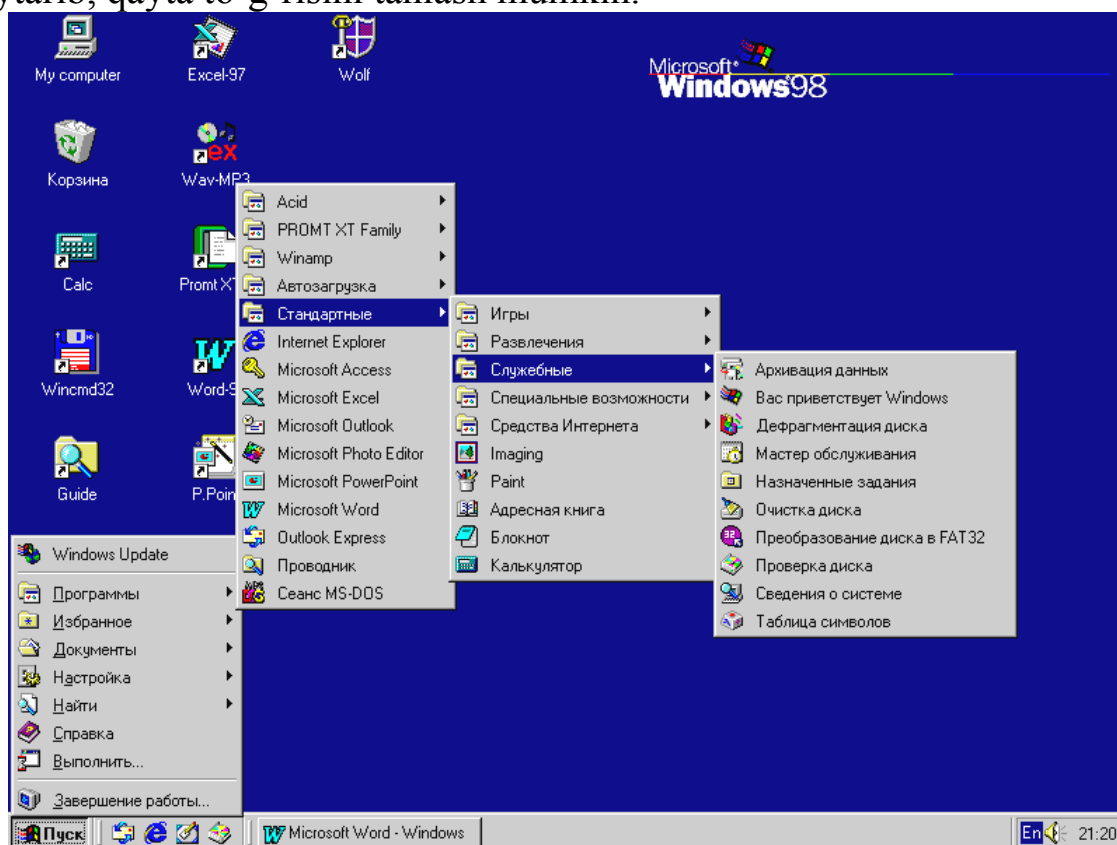
1.1. Bosh menyudan buyruqlarni tanlash

Bosh menyu hujjatlarni ochish va dasturlarni ishga tushirish uchun *Windows* tizimining asosiy anjomidir. Bosh menyuni ham sichqoncha, ham klaviatura orqali boshqarish mumkin.

Bosh menyu *Пуск* tugmasini bosish bilan ochiladi (1.1-rasm).

Zarur bo'limni tanlash sichqoncha ko'rsatkichini surish bilan bajariladi. O'ng tomondagi kichkina uchburchak – bu bo'lim ichki menyuga ega ekanligini bildiradi. Ichki menyuni ochish uchun uning ustida sichqoncha ko'rsatkichini bir oz ushlab turish, yoki chap tugmasini bosish kifoya.

Bir necha ichki menyularni ketma-ket ochib, zarur bo'limga yo'l ochish mumkin. Agar menyu noto'g'ri ochilsa, ko'rsatkichni oldingi menyuga qaytarib, qayta to'g'risini tanlash mumkin.

1.1-rasm. Ichki menyularni ochish

Dasturni ishga tushirish, yoki hujjatni ochish, menyuning zarur buyrug'ida sichqoncha tugmasini bosish bilan amalga oshiriladi.

Bosh menyuni yopish uchun uning tashqarisida sichqoncha tugmasini bosish kifoya. Bosh menyu bilan sichqonchadan tashqari, klaviatura yordamida ham ishlash mumkin. Bu usul *Пуск* tugmasi yashirin bo'lsa

yoki sichqonchadan foydalanish noqulay bo'lsa, Bosh menyuga murojaat qilish imkonini beradi.

Bosh menyu yuqori darajasiga chiqish uchun **Ctrl** + **Esc** klavishlar kombinatsiyasi yoki maxsus "Windows" klavishidan foydalaniladi.

Zarur bo'lim yuqoriga **↑** va pastga **↓** klavishlari yordamida tanlanadi.

Ichki menyuni ochish uchun o'ngga **→** klavishidan foydalaniladi. Orqaga qaytish chapga **←** klavishi orqali bajariladi.

Tanlangan buyruqni bajarish uchun **Enter** klavishi bosiladi.

Bosh menyuni yopish uchun **Esc** klavishidan foydalanish mumkin.

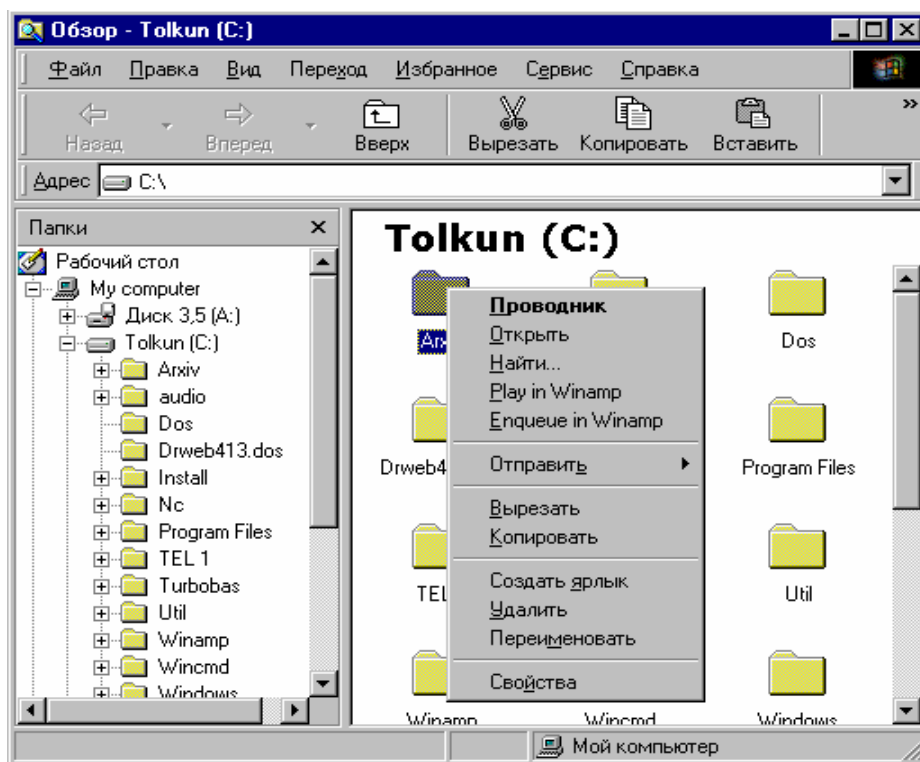
1.2. Dasturlarni ishga tushirish

Har qanday tizimning, shu jumladan Windows tizimining asosiy vazifasi dasturni ishga tushirishni ta'minlashdir.

Dasturni ishga tushirishning eng sodda usuli – uning nishoni yoki yorlig'ida sichqoncha tugmasini ikki marta bosish hisoblanadi.

Agar dastur nishoni avvaldan tanlangan bo'lsa, **Enter** klavishini bosib dasturni ishga tushirish mumkin. Nishonni tanlashni kursorni boshqarish klavishlaridan, yoki sichqoncha chap tugmasini bir marta bosish bilan bajarish mumkin.

Dastur uchun qidirish yo'li ma'lum bo'lsa, *Проводник* dasturi yoki ixtiyoriy papka oynasida *Адрес* panelidan foydalanish mumkin.

1.2-rasm. Dasturni ishga tushirish

Dasturni ishga tushirish uchun kontekstli menyudan ham foydalanish mumkin (1.2-rasm). Buning uchun nishon yoki yorliqda sichqoncha o'ng tugmasi bosiladi va ochilgan kontekstli menyuda *Открыть* buyrug'i tanlanadi.

Главное меню: Пуск ► Выполнить buyrug'i orqali ochiluvchi *Запуск программы* muloqot oynasi dasturlarni ishga tushirishda katta imkoniyatlarga ega. Bu oynaning *Открыть* maydonida bajarilayotgan faylni qidirish yo'li kiritilishi kerak. Agar qidirish yo'li noma'lum bo'lsa yoki qo'lda kiritish noqulay bo'lsa, *Обзор* tugmasidan foydalaniladi. *Обзор* muloqot oynasi bajarilayotgan faylni qidirish imkonini beradi va *Открыть* maydoniga qidirish yo'li avtomatik ravishda kiritiladi.

Dasturni ishga tushirish uchun *OK* yoki Enter klavishi bosiladi.

1.3. Hujjatni ochish

Windows tizimida hujjatlarni ochishning bir necha usuli mavjud. Hujjat turi tizim ro'yxatidan o'tgan bo'lsa, qaysi dastur orqali ochishni tizimning o'zi aniqlaydi. Faraz qilaylik, hujjat ochilgan papka oynasida joylashgan bo'lsin. Hujjatni ochish uchun uning yorliq yoki nishonida sichqoncha chap tugmasi ikki marta bosiladi.

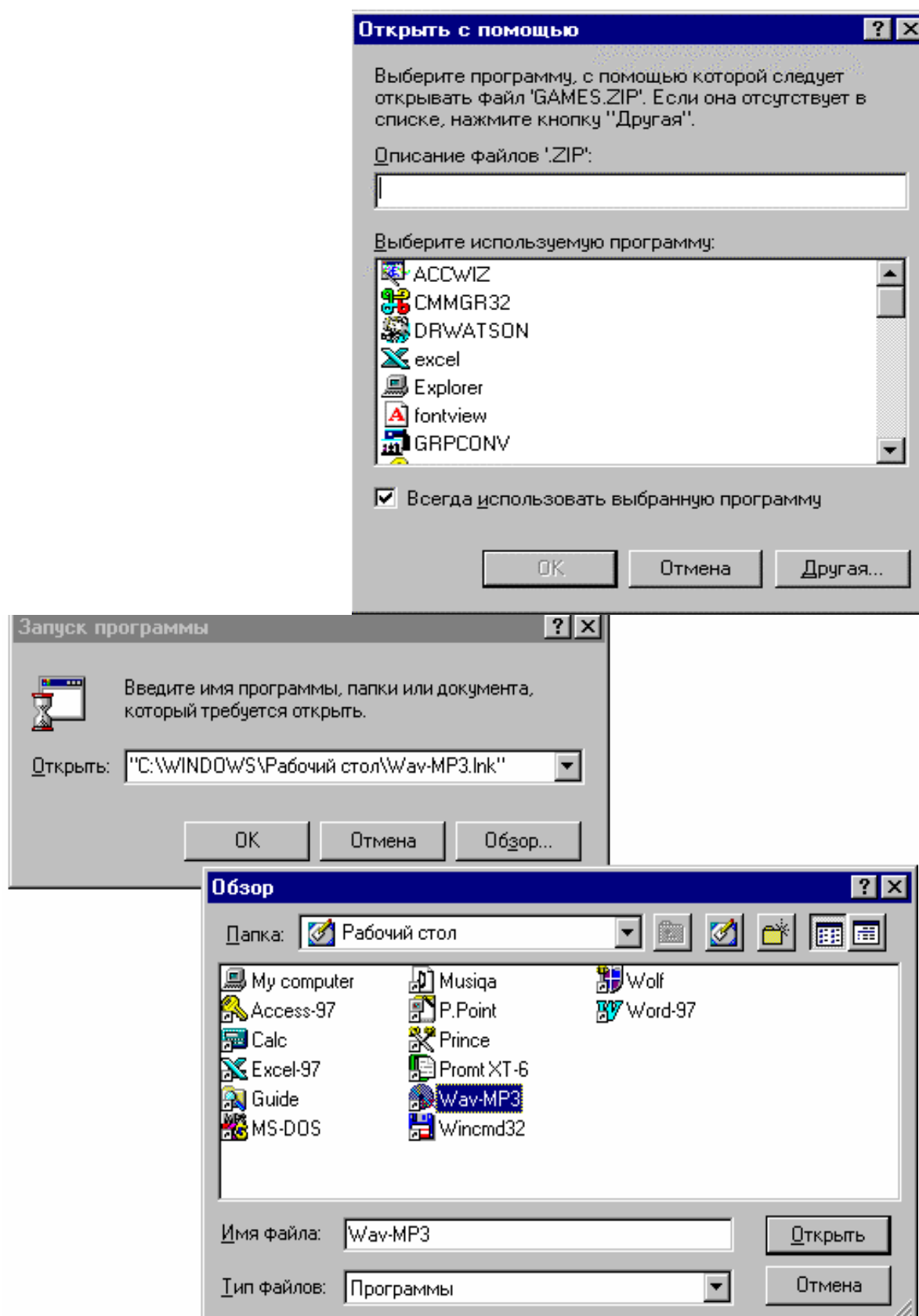
Agar nishon avvaldan ajratilgan bo'lsa, hujjatni Enter klavishini bosish bilan ham ochish mumkin. Nishonni tanlash uchun sichqoncha chap tugmasini bir marta bosish yoki kursorni boshqarish klavishlaridan (yo'naltirish klavishlari) foydalanish mumkin. Bundan tashqari hujjatni ochish uchun kontekstli menyudan ham foydalanish mumkin. Buning uchun hujjat nishonida sichqoncha o'ng tugmasi bosiladi va ochilgan kontekstli menyuda *Открыть* satri tanlanadi.

Agar hujjat turi *Windows* tizimidan ro'yxatdan o'tmagan bo'lsa, uni ochish bir oz murakkablashadi. Bunda qanday dastur yordamida ochish zarurligi ko'rsatilishi lozim. Ro'yxatdan o'tmagan hujjatni ochishda ekranda *Открыть с помощью* muloqot oynasi ochiladi (1.3-rasm).

Выберите используемую программу ro'yxatida hujjatni ochishga yordam beruvchi dastur tanlanadi.

Всегда использовать выбранную программу qo'yilmasiga bayroqcha o'rnatilsa, fayl turi avtomatik ro'yxatdan o'tkaziladi va keyinchalik bunday hujjatlarni ochish oson bo'ladi.

Bunday hollarda *Описание файлов* maydoniga bu turdagi hujjat haqida qisqacha ma'lumot kiritilishi ham mumkin.

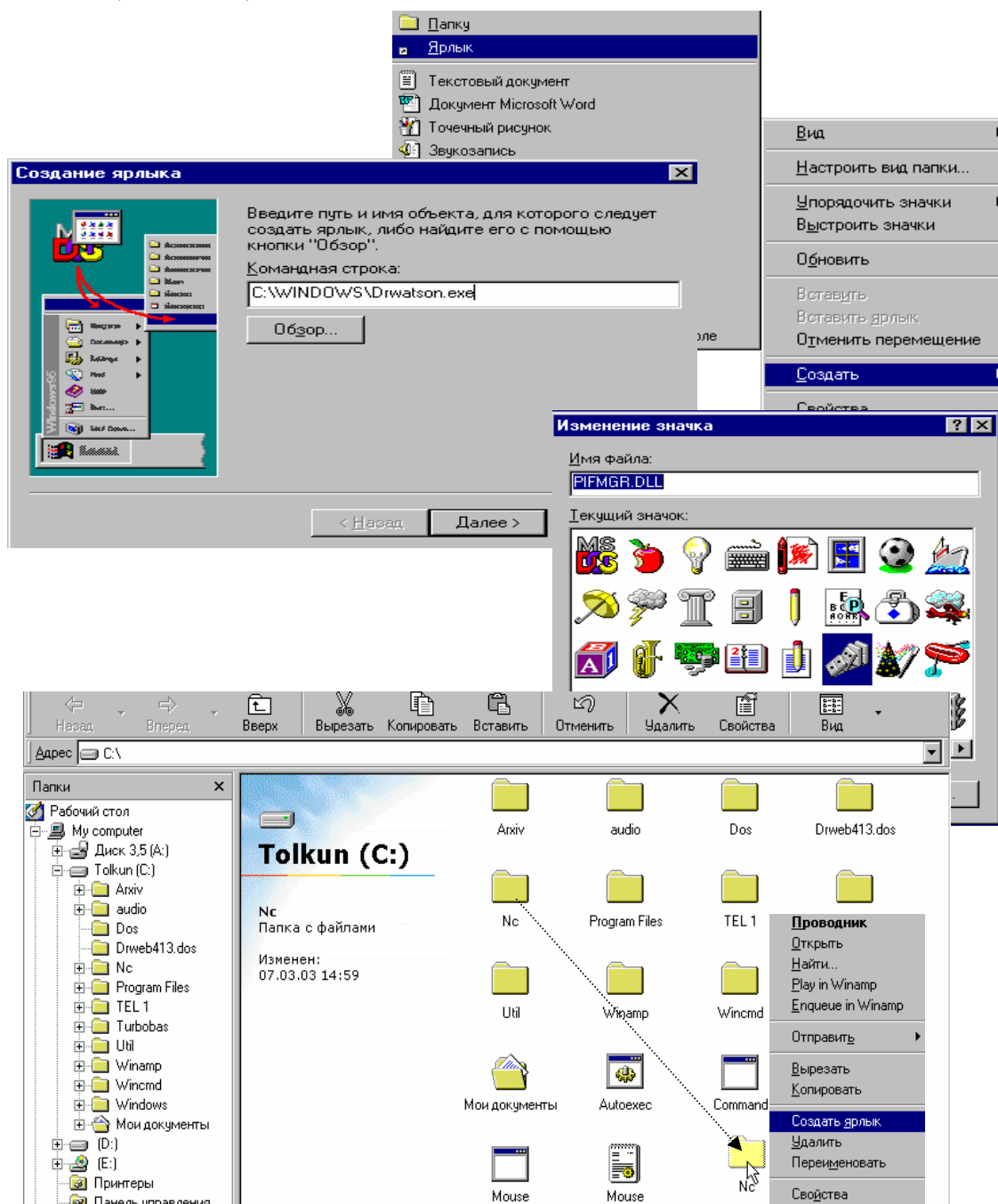
1.3-rasm. Windows tizimida ro‘yxatdan o‘tmagan faylni ochish

Zarur ma’lumotlarni kiritish *OK* tugmasini bosish bilan tugallanadi.

1.4. Hujjat yoki dasturga nishon yaratish

Ish stoli yoki papkada yorliqning mavjudligi hujjatning ochlishini osonlashtiradi. Nishon yaratishda dasturning ishlash rejimini beruvchi buyruq satri parametrlarini ham ko'rsatish mumkin.

Papka oynasi yoki ish stolida nishon yaratish uchun sichqoncha o'ng tugmasi bosilib, ochilgan kontekstli menyuda *Создать* ► *Ярлык* bo'limlari tanlanadi (1.4-rasm).

1.4-rasm. Yorliq yaratish

Создание ярлыка master-dasturi ishga tushiriladi. Ishga tushirish buyrug'i *Создание ярлыка* ustasi oynasining *Командная строка* maydoniga kiritiladi.

Ishga tushirilishi lozim bo'lgan mundarijani *Обзор* tugmasi yordamida ham qidirish mumkin. Zarurat tug'ilganda buyruqlar satrida qo'shimcha parametrlar ko'rsatiladi. Navbatdagi bosqichga o'tish uchun *Далее* tugmasidan foydalaniladi. *Укажите название ярлыка* maydonida yaratilayotgan yorliq (nishon) nomi kiritiladi. So'ngra *Далее* tugmasi bosiladi. Agar tanlangan mundarija nishonga ega bo'lmasa, *Windows* tizimi standart nishonlardan birini tanlashni taklif etadi. Shu bilan ma'lumotlar yig'ish tugallanadi. *Готово* tugmasini bosish yorliq yaratishga olib keladi. Agar nishon faqat qulaylik uchun kerak bo'lsa, buyruqlar satrida parametrlarni berish shart emas, *maxsus surish* usulidan foydalanish mumkin.

Buning uchun nishon yaratilayotgan papkani *Проводник* dasturida yoki *Мой компьютер* oynasida ochish zarur. Ko'rsatkich nishonga qo'yilib, sichqoncha o'ng tugmasini bosib turgan holda nishon Ish stoliga yoki boshqa papkaga ko'chiriladi.

Sichqoncha tugmasi qo'yib yuborilganidan so'ng kontekstli menyuda *Создать ярлыки* buyrug'i tanlanadi. Ish stolida standart *Ярлык для...* nomi bilan yorliq hosil bo'ladi. Yorliq nomini keyin o'zgartirish ham mumkin. Buning uchun sichqoncha o'ng tugmasi bosilib, kontekstli menyuda *Переименовать* buyrug'i tanlanadi.

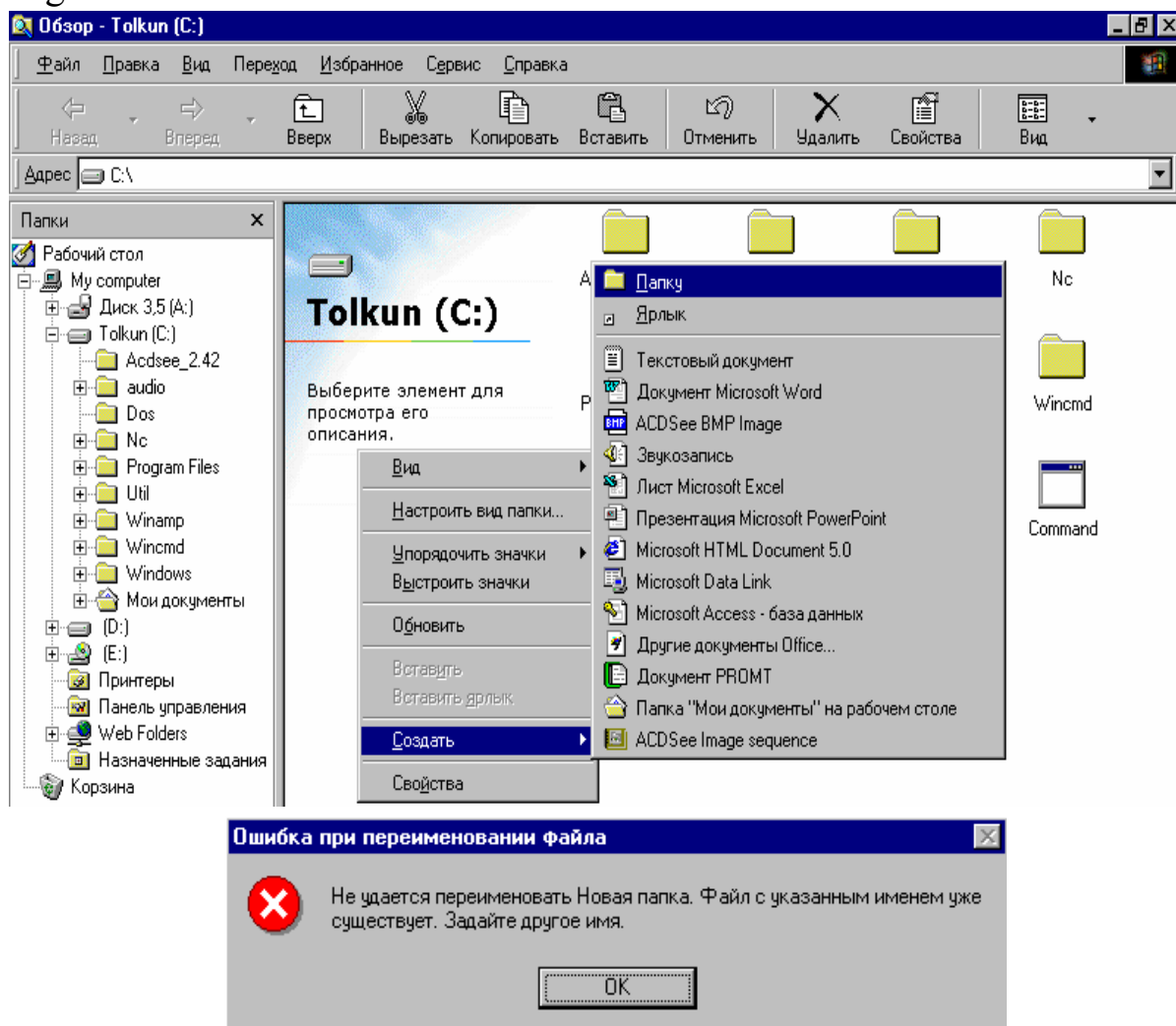
1.5. Papka yaratish

Qattiq diskda papkalar fayllarni alohida saqlash uchun xizmat qiladi. Ular fayllarni qidirishni osonlashtiradi va ma'lum bir mavzuga taalluqli fayllarni bir joyda saqlash imkonini beradi. Yangi papka Ish stolida yoki ixtiyoriy diskda, ixtiyoriy papka ichida yaratilishi mumkin. Ichki papka yaratish uchun papka *Проводник* dasturi yoki *Мой компьютер* oynasida ochilishi kerak. Ish stolida papka yaratish uchun u oynalar bilan to'liq berkitilmagan bo'lishi lozim.

Yangi papka yaratiladigan joyda sichqonchaning o'ng tugmasini bosib, ochilgan menyuda *Создать* ▶ *Папку* bo'limlarini tanlab, yangi papka yaratish mumkin. Oyna bilan ishlashda quyidagi buyruqlar ketma-ketligini berish ham mumkin: *Файл* ▶ *Создать* ▶ *Папку* (1.5-rasm).

Papka yaratilgandan so'ng, darhol nomini o'zgartirish zarur. Yangi nom kiritishni boshlash bilan eski nom avtomatik ravishda o'chiriladi.

Papka nomini kiritish **Enter** klavishini bosish bilan yakunlanadi. Agar kiritilgan nom mavjud papka yoki fayl nomi bilan mos kelsa, xatolik haqida ma'lumot chiqariladi. Bunda kiritilayotgan nomni o'zgartirishga to'g'ri keladi.

1.5-rasm. Yangi papka yaratish

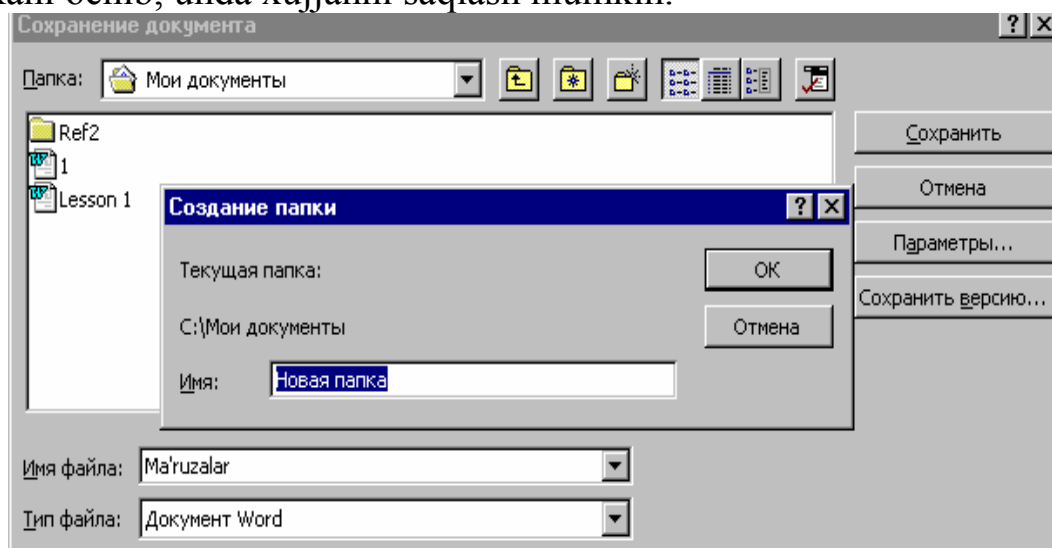
Ayrim hollarda hujjatni yaratish jarayonida yangi papka yaratishga to'g'ri keladi. Bunda boshqa oynaga o'tish zarurati tug'ilmasligi uchun *Сохранение файла* muloqot oynasi *Создание новой папки* tugmasiga ega. Bu tugma "ishning borishi jarayonida" yangi papka yaratish imkonini beradi.

Ichki papka yaratiluvchi papkani tanlash uchun *Папка* ro'yxatidan yoki *Сохранение файла* muloqot oynasining ishchi sohasidan foydalanish mumkin.

Создание новой папки nishonida sichqoncha tugmasi bosiladi. *Имя* maydonida berilgan *Новое имя* o'rniga yaratilishi lozim bo'lgan

papka nomi kiritiladi (16-rasm) va *OK* tugmasi bosiladi. So'ngra yaratilgan papkani ochib, unda xujjanni saqlash mumkin.

1.6-rasm. Papka yaratish

1.6. Ekranda oynalarni joylash

Oynalar - *Windows 9X* ning asosiy obyektlari hisoblanadi. Papkalar va hujjatlarni ochishda, hamda dasturlarni ishga tushirishda ekranda oynalar ochiladi. Amaliyotda ko'pgina hollarda bir vaqtda bir necha oynalar bilan ishlashga to'g'ri keladi. Bunday hollarda oynalarlar *Ish stoliga* shunday joylashtiriladiki, natijada ular bilan ishlash qulay bo'lsin.

Ish stolida oynalarni joylashtirish sarlavha satridan "ushlangan" holda surish usuli bilan bajariladi. Buning uchun sichqoncha ko'rsatkichi sarllavha satriga olib kelinib, chap tugma bosib turilgan holda ko'rsatkich suriladi. Hatijada oyna ham suriladi (1.7-rasm).

Yana bir usuli oyna o'lchamlarini o'zgartirish. Buning uchun sichqoncha ko'rsatkichi oyna chegarasiga olib kelinadi. U ikki tomonlama ko'rsatkichli yo'naltirgich shaklini oladi. Shu holatda sichqoncha chap tugmasini bosib turgan holda harakatlantirish oyna o'lchamining o'zgarishiga olib keladi.

Agar sichqoncha bilan tortish burchakdan boshlansa (u og'ma yo'naltirgich ko'rinishini oladi), bir vaqtda ham gorizontal, ham vertikal ravishda o'lchamni o'zgartiradi.

Oynaning yangi chegarasi kulrang chiziq bilan belgilanadi. Sichqoncha tugmasini qo'yib yuborish bilan oyna o'lchami bu ramkaning joylashuvi bilan mos ravishda o'zgaradi.